

T A B O R

Tradiție și Actualitate în Biserica Ortodoxă Română

**ANUL XIV, NR. 11
NOIEMBRIE 2020**

T A B O R

Revistă lunară de cultură și spiritualitate românească
editată de Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului

COLEGIUL DIRECTOR:

†*Andrei Andreicuț*; †*Iustin Hodea*; †*Petroniu Florea*; †*Benedict Bistrițeanul*, † *Timotei Sătmăreanul*

Fondator: † *BARTOLOMEU ANANIA*

Director: Pr. *CĂTĂLIN PĂLIMARU*

Redactor-șef: Pr. *FLORIN-CĂTĂLIN GHIȚ*

Consultant: Pr. *ȘTEFAN ILOAIE*

COLEGIUL DE REDACȚIE (alfabetic) : *Simion Aștilean*; *Titus Beu*;

Paul Brusanowski; Pr. *Ioan Chirilă*; *Dan Ciachir*; *Vasile Cristea*;

Doina Curticăpeanu; *Petre Guran*; Pr. *Ioan I. Ică sr*; *Arhid. Ioan I. Ică jr*;

Adrian Lemeni; *Andrei Marga*; *Mircea Muthu*; *Basarab Nicolescu*;

Ierom. Rafael Noica; *Theodor Paleologu*; Pr. *Ioan Pinte*a; *Mircea Platon*; *Liviu Pop*; *Mircea Popa*;

Octavian Popescu; *Mihai Șora*; *Bogdan Tătaru-Cazaban*; *Episcop Ignatie Trif*; Pr. *Patriciu Vlaicu*

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC: *Ioana Both*; *Șerban Turcuș*; *Grigore Dinu Moș*; *Adrian Podaru*;

Nicolae Turcan

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: *Piața Avram Iancu nr. 18, 400117 Cluj-Napoca*

Tel/fax: 0264-599649; E-mail: tabor_revista@yahoo.com; adresa site: <http://www.tabor-revista.ro/>

GRAFICIAN: *Marius Ghenescu*; TEHNOREDACTOR: Pr. *Eugen Mera*;

TRADUCERI REZUMATE: *Monica Felecan*

DIFUZARE: Pr. *Nicolae Kerekes*

ISSN 1843 – 0287

Preț: 10 lei

Abonament anual: 120 lei

Cod IBAN: RO84 BTRL 0130 1205 P129 1800

CUM (NU) A FOST CENZURAT MANUALUL DE DOGMATICĂ PENTRU SEMINARIILE TEOLOGICE (BUCUREȘTI, 1958)

SILVIU-CONSTANTIN NEDELCU

INTRODUCERE

La începutul anilor '50 cenzura comunistă s-a ocupat atât de publicațiile laice, dar în mod deosebit de cele religioase. Publicațiile religioase a „beneficiat” (sic!) de o dublă cenzură instituțională, atât din partea cenzorilor de la Departamentul Cultelor cât și de la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor¹.

Cenzorii de la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor s-au ghidat după principiul că „presa bisericească este o maladie care nu poate fi, deocamdată, stârpită, ci trebuie tratată într-un fel care să-i atenueze în cea mai mare măsură nocivitatea”².

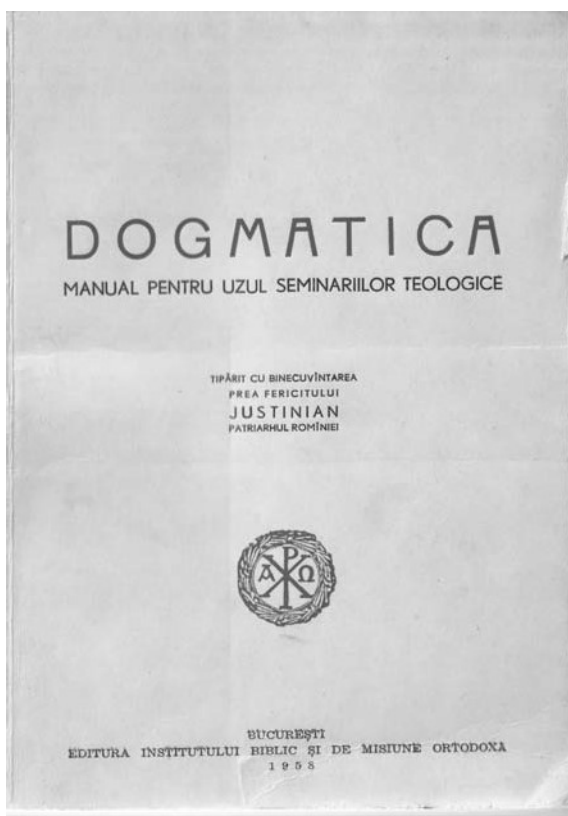
În studiul de față ne-am oprit atenția asupra *Manualului de Dogmatică pentru Seminariile Teologice*, care a fost publicat în anul 1958 la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă din București³.

Am împărțit studiul nostru în trei părți și anume: 1) Nota Direcției de Studii din 8 noiembrie 1960; 2) Referatul lui Dumitru Dogaru, secretarul general al Departamentului Cultelor, din 28 noiembrie 1960; 3) Pasajele „necorespunzătoare” din *Manualul de Dogmatică*.

¹Ne-am ocupat pe larg de acest aspect atât în teza noastră de doctorat, intitulată *Revista „Glasul Bisericii”: studiu critic și indice bibliografic*, cât și în lucrarea *Cenzurarea presei ortodoxe în comunism*, publicată în 2019 la Editura Eikon din București.

²CRISTIAN VASILE, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist*, Editura Curtea Veche, București, 2005, p. 227.

³Exemplarul consultat în vederea alcătuirii textului de față este unul din biblioteca personală pe care l-am achiziționat în urmă cu un an dintr-un anticariat din București. Spre surprinderea noastră, acest exemplar are o ștampilă a Seminarului Teologic din București, atât pe pagina de titlu cât și pe prefață, unde este trecut și nr. de inventar, respectiv 9796. Ne punem două întrebări, firești, de altfel: 1) cum a putut ajunge un exemplar al *Manualului de dogmatică* din anul 1958 din Biblioteca Seminarului Teologic din București la Anticariat? Cine este bibliotecarul care s-a ocupat de casarea acestei cărți? Căutând alte cărți, la puțin timp după achiziționarea *Manualului de Dogmatică*, am observat cu stupeoare pe site-ul anticariatului respectiv că mai existau spre vânzare încă alte 7-8 exemplare din cartea respectivă.

1. NOTA DIRECȚIEI DE STUDII DIN 8 NOIEMBRIE 1960

Într-o Notă nesemnată din 8.XI.1960 a Direcției de Studii, din cadrul Departamentului Cultelor, este adusă în discuție și problema *Manualului de Dogmatică*, unde se spune că „în programa analitică a seminariilor teologice ortodoxe figurează și obiectul intitulat «Dogmatica»”⁴, unde sunt explicate „principiile de credință ale Bisericii Ortodoxe”⁵.

De remarcat este faptul că *Manualul de Dogmatică* fusese trimis spre publicare încă din anul 1956 însă „Direcția de Studii l-a ținut în evidență până în 1957”⁶. Cei care s-au ocupat de lectura manuscrisului, implicit de cenzurarea sa au fost „doi profesori de la Institutul Teologic⁷ din București, pr. Liviu Stan și diacon N. Nicolaescu”⁸. Apoi manuscrisul a fost trimis la „Direcția Generală a Presei pentru, pentru obținerea bunului de

imprimat, într-un tiraj de 3.000 exemplare”⁹.

Reținem faptul că tirajul era insuficient pentru Biserică, însă prea mare pentru Departamentul Cultelor¹⁰.

Cu toate acestea, mai departe, în notă, sunt exprimate nemulțumiri cu privire la lectura manuscrisului: „deși s-a contat pe competența controlului acestora, totuși se constată că au rămas o serie de pasagii confuze sau necorespunzătoare”¹¹.

În continuare, se spune că „în această situație s-a luat legătura cu autorii și li s-a atras atenția asupra celor de mai sus”¹². Nu este foarte clar aici dacă s-a luat legătura cu autorii *Manualului de Dogmatică* sau cu pr. Liviu Stan și cu diaconul N. Nicolaescu, care lucrau la Direcția de Studii, și care se ocupaseră cu lectura manuscrisului.

Cert este faptul că aceștia au fost dați afară de la Departamentul Cultelor în anul 1959, urmând să lucreze doar la Institutul Teologic din București¹³. Este posibil, deși nu avem nicio dovadă în acest sens, ca și această „eroare” să fi contribuit la eliminarea lor din schema

⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosar nr. 1 bis 2 / 1960, f. 245.

⁵ *Ibidem*, f. 245. De reținut faptul că în text *Biserica Ortodoxă* este scrisă cu litere mici.

⁶ *Ibidem*, f. 245.

⁷ În text apare scris cu litere mici (sic!).

⁸ *Ibidem*, f. 245.

⁹ *Ibidem*, f. 245.

¹⁰ Acest lucru poate fi observat mai lesne în cazul revistelor unde însuși Dumitru Dogaru, secretarul general al Departamentului Cultelor, a înaintat mai multe referate în acest sens pentru diminuarea tirajelor.

¹¹ *Ibidem*, f. 245.

¹² *Ibidem*, f. 245.

¹³ *Ibidem*, f. 245.

pentru a se evita eventuala lor înstrăinare¹⁹;

- 2) „prin legătura ce se va lua de către sectorul de editură al Patriarhiei cu unitățile bisericesti, cărora li s-au livrat manuale, acestea să fie determinate să le dea la topit²⁰.”

Reținem cele două „sugestii” (sic!) ale cenzurii de la Departamentul Cultelor: exemplare nevândute să fie controlate și ținute în depozite, iar cele vândute să fie topite. Remarcăm totuși că nu s-a cerut topirea integrală a stocului, deși ar fi fost posibil acest lucru, și tipărirea unui tiraj nou fără pasajele respective care au creat atâtea probleme.

Ca o concluzie, cel care a întocmit nota respectivă afirmă că „întrucât broșurile²¹ de acest fel ale cultelor sunt destinate unei folosiri mai îndelungate, este bine ca pe viitor să se întocmească referate asupra conținutului, care, având rezoluția conducerii Departamentului Cultelor, urmează să se păstreze la Cabinet²².”

Acest lucru se obișnuia, așa cum se poate observa și din alte documente ale Direcției de Studii, ceea ce ne face să credem că persoana care a întocmit această notă nu era familiară cu lucrările serviciului de publicații din cadrul direcției.

de personal a Departamentului Cultelor, și „și pentru o mai bună păstrare a secretului și principialității în rezolvarea problemelor cultului ortodox¹⁴ (sic!).

Totodată, au fost dispuse anumite măsuri prin oprirea difuzării *Manualului de Dogmatică* „precum și pentru încetarea folosirii acestui manual, la cursurile seminariilor teologice – în anul școlar 1960/1961 – studiul dogmaticii urmând să se facă după lucrarea «Învățătura de credință ortodoxă»¹⁵¹⁶.

Din nota respectivă aflăm și situația stocului de cărți: „în prezent, după datele sectorului de editură și tipografie al Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române¹⁷, se găsesc nevândute aprox. 2.100 manuale. Cele 900 exemplare au fost vândute¹⁸.”

Cel care a întocmit nota vine cu două soluții în ceea ce privește exemplarele din acest manual de dogmatică:

- 1) „Departamentul Cultelor să urmărească prin organele sale de teren, felul cum sunt depozitate manualele nevândute,

¹⁴ *Ibidem*, f. 245.

¹⁵ Este vorba despre lucrarea *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1952, 544 p.

¹⁶ *Ibidem*, f. 245-246.

¹⁷ În text apare scris cu litere mici.

¹⁸ *Ibidem*, f. 246.

¹⁹ *Ibidem*, f. 246.

²⁰ *Ibidem*, f. 246.

²¹ Aici vedem în mod clar că cel care a întocmit nota, poate chiar șeful Direcției de Studii din cadrul Departamentului Cultelor, nu avea habar despre publicațiile cultelor religioase întrucât nu putea să facă distincția între o broșură sau o carte, în cazul de față un manual pentru seminariile teologice.

²² *Ibidem*, f. 246.

Anexat acestei note²³ este o copie a unui tabel întocmit de Serviciul de Editură și Tipografie al Patriarhiei Române privind eparhiile unde a fost livrată dogmatica de seminar²⁴.

Sunt menționate următoarele eparhii unde se aflau exemplarele broșate:

- 3) Episcopia Buzăului – 260 ex.
- 4) Episcopia Aradului – 113 ex.
- 5) Episcopia Timișoarei – 112 ex.
- 6) Mitropolia Olteniei – 420 ex.
- 7) Arhiepiscopia Bucureștilor – 390 ex.
- 8) Magazinul II (al Arhiepiscopiei Bucureștilor) – 30 ex.

În total erau 1325 exemplare, iar în magazie (depozit) se mai aflau 823 ex.²⁵.

Tot în magazie existau și 14 exemplare legate, documentul fiind semnat de un oarecare Popescu²⁶.

În tabelul respectiv apare o eroare și anume: nu este vorba de Episcopia Timișoarei ci de Arhiepiscopia Timișoarei și a Caransebeșului care „în 1949 a încorporat fosta eparhie a Caransebeșului”²⁷.

2. REFERATUL LUI DUMITRU DOGARU, SECRETARUL GENERAL AL DEPARTAMENTULUI CULTELOR, DIN 28 NOIEMBRIE 1960

Dumitru Dogaru a întocmit un Referat în data de 28 noiembrie 1960 cu privire la Nota Patriarhului Justinian din 16 noiembrie 1960²⁸. Desconsiderarea Patriarhului Justinian de către Dumitru Dogaru, secretarul general al Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniștri, poate fi observată chiar de pe prima pagină a referatului, unde funcția Patriarhului Justinian este scrisă cu literă mică. De altfel, tonul în care este redactat întregul document este unul ironic, menit să submineze la fiecare frază poziția și intențiile Patriarhului Justinian.

Patriarhului Justinian se referă în Nota sa la alegerile de episcopi de la Arad și Roman precum și decretul 410/1959 care prevedea scoaterea călugărilor din mănăstiri, motiv pentru care acesta a mers în audiență la vice președintele Emil Bodnăraș, în ziua de 17 noiembrie 1960²⁹.

Nu vom insista asupra aspectelor privitoare la alegerile de episcopi, ci ne vom rezuma doar asupra pasajelor unde se vorbește despre *Manualul de Dogmatică* pentru seminariile teologice.

Astfel, la pagina 2 din referatul său, Dumitru Dogaru vorbește despre cenzurarea Bibliei și a cărților de ritual, amintind și de manualul de dogmatică dat ca exemplu de Patriarhul Justinian³⁰. Acesta afirmă următoarele: „cât privește manualele școlilor teologice Patriarhul³¹ pare să se refere la următorul caz: În anii 1956, 1957 s-a depus spre lectură în vederea obți-

²³ Această notă este reluată și la filele 248-249, fără a fi modificat textul în vreun fel.

²⁴ *Ibidem*, f. 247, 250-251.

²⁵ *Ibidem*, f. 247, 250-251.

²⁶ *Ibidem*, f. 247, 250-251.

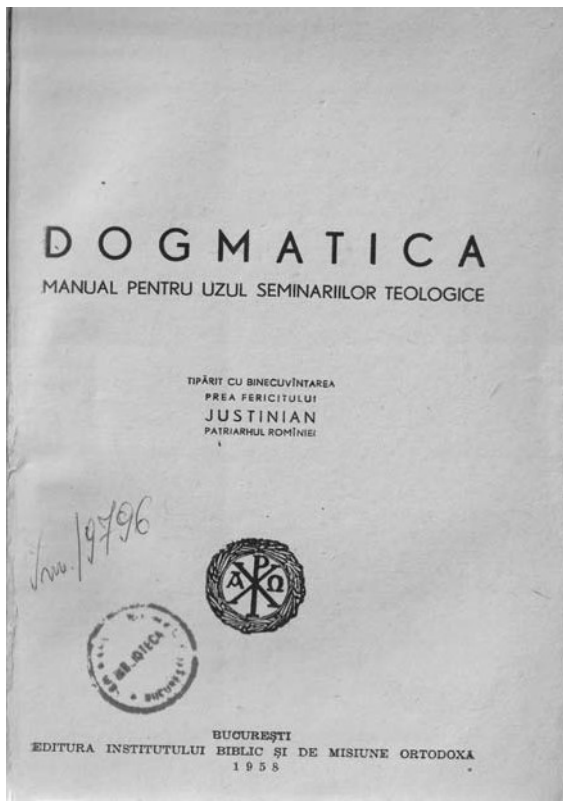
²⁷ Pr. prof. dr. MIRCEA PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ediția a 3-a, Editura Trinitas, Iași, 2008, p. 436.

²⁸ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosar nr. 2/1959-1961, f. 253-261.

²⁹ *Ibidem*, f. 253.

³⁰ *Ibidem*, f. 254.

³¹ În text apare scris cu litere mici (sic!).

nerii bunului de tipar, un manual de dogmatică. Manualul a fost citit de «consilierii» pe care Ministerul Cultelor îi avea din partea Bisericii Ortodoxe³² (Liviu Stan și N. Nicolaescu). Ulterior, s-au constatat că au fost lăsate unele expresii necorespunzătoare. Nu sunt pasajii din dogme. Din această cauză, în prezent, Departamentul Cultelor se opune folosirii manualului și a recomandat să se dea în locul lui pentru orientarea profesorilor, fie scurte teze, fie alte cărți. De menționat că în timp ce Patriarhul³³ crede că e vorba de un abuz stângist, în alte sectoare de Stat aprobarea textului acestui manual este considerată ca o nejustificată îngăduință (anexa 2)³⁴.

Nu cunoaștem la ce sectoare ale Statului se referă, însă putem bănuși că ar fi vorba despre Direcția Generală a Presei și Tipăriților sau, poate, chiar Serviciul Ideologic din cadrul C.C. al P.M.R.

Anexa II la documentul respectiv conține pasajele necorespunzătoare la care făcea referire atât Dumitru Dogaru³⁵, Secretarul General al Departamentului Cultelor, cât și persoana care întocmise Notă din 8.XI.1960 a Direcției de Studii, din cadrul Departamentului Cultelor³⁶.

3. PASAJELE „NECORESPUNZĂTOARE” DIN MANUALUL DE DOGMATICĂ

Așa cum am menționat anterior, pasajele la care facem referire se regăsesc în Anexa II³⁷ a Referatului din 28 noiembrie 1960, cu privire la Nota Patriarhului Justinian din 16 noiembrie 1960, întocmit de Dumitru Dogaru.

Pentru importanța textului nostru, vom reda integral toate pasajele respective:

- 1) „Pag. 29 – Evident nimeni nu cere unei culturi să fie religioasă. Dar nimeni nu îngăduie unei culturi să denatureze faptele, din resentimente vădite”³⁸;
- 2) „Pag. 32 – Intellectul nostru nu conține numai forme și categorii constitutive pentru lume, ci și idei care reglementează și ordonează activitatea noastră ... Ideile acestea

³² *Ibidem.*

³³ *Ibidem.*

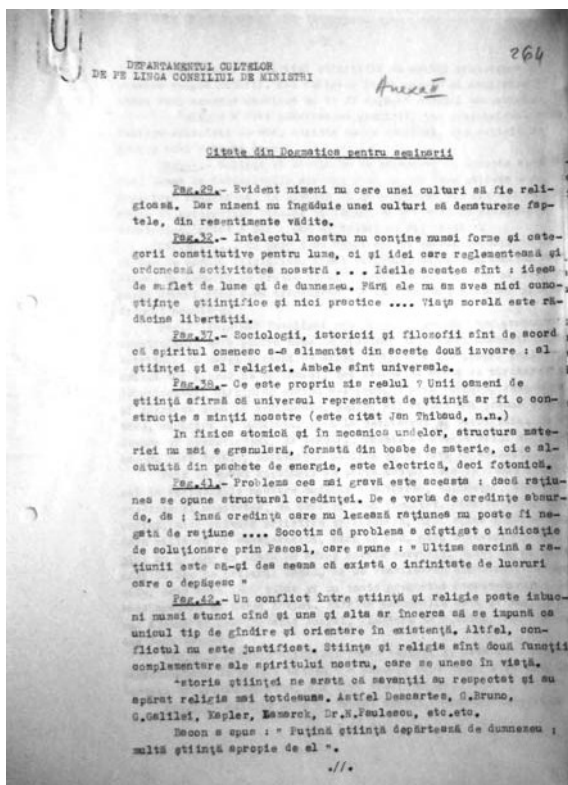
³⁴ *Ibidem*, f. 254-255.

³⁵ *Ibidem*, f. 254-255.

³⁶ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor. Studii, dosar nr. 1 bis 2 / 1960, f. 245-246, 248-249.

³⁷ ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor, dosar nr. 2/1959-1961, f. 264-266. Dintr-o eroare de numerotare fila 264 este trecută de două ori, numerotarea corectă a filelor ar fi trebuit să fie 264-267.

³⁸ *Ibidem*, f. 264. Paragraful se găsește în *Manualul de Dogmatică*, în capitolul 3. *Animism și fetișism* (pp. 26-29), respectiv în *Concluzii*, la pagina 29.

sunt: ideea de suflet, de lume și de Dumnezeu³⁹. Fără ele nu am avea nici cunoștințe științifice și nici practice Viața morală⁴⁰ este rădăcina libertății⁴¹;

3) „Pag. 37 – Sociologii, istoricii și filozofii sunt de acord că spiritul omenesc s-a alimentat din aceste două izvoare: al științei și al religiei. Ambele sunt universale”⁴²;

4) „Pag. 38 – Ce este propriu-zis realul? Unii oameni de știință afirmă că universul reprezentat de știință ar fi o construcție a minții noastre (este citat Jan Thibaud, n.n.)⁴³. În fizica atomică și în mecanica undelor, structura materiei nu mai e granulară, formată din boabe de materie, ci e alcătuită din pachete de energie, este electrică, deci fonică”⁴⁴;

5) „Pag. 41 – Problema cea mai gravă este aceasta: dacă rațiunea se opune structural credinței⁴⁵. De e vorba de credințe absurde, da; însă credința care nu lezează rațiunea, nu poate fi negată de rațiune Socotim că problema a câștigat o indicație de soluționare prin Pascal, care spune:

«Ultima sarcină a rațiunii este să-și dea seama că există o infinitate de lucruri care o depășesc»⁴⁶;

- 6) „Pag. 42 – Un conflict între știință și religie poate izbucni numai atunci când și una și alta ar încerca să se impună ca unicul tip de gândire și orientare în existență. Altfel, conflictul nu este justificat. Știința și religia sunt două funcții complementare ale spiritului nostru, care se unesc în viață. Istoria științei ne arată că savanții au respectat și au apărat religia mai totdeauna. Astfel, Descartes, G. Bruno, G. Galilei, Kepler⁴⁷, Lamarck, Dr. N. Paulescu etc. etc. Bacon a spus: «Puțina știință depărtează de Dumnezeu⁴⁸; multa știință apropie de El⁴⁹». Concluzii: Spiritul științific dă omului prevederea și puterea asupra naturii. Cel religios îi dă omenie și stăpânire de sine. Fără acestea omenirea nu ar fi depășit stadiul barbariei. Religia⁵⁰ a fost

³⁹ În text apare scris cu litere mici (sic!).

⁴⁰ În carte este scris *Voința morală* în loc de *Viața morală*.

⁴¹ *Ibidem*, f. 264. Acest paragraf se află în capitolul 4. *Ființa Religiei* (pp. 30-36), acolo unde se vorbește despre *Critica rațiunii practice* a filosofului Imanuel Kant.

⁴² *Ibidem*, f. 264.

⁴³ Este omisă următoarea propoziție: „Astfel Newton considera materia după structura corpusculară”, aflată înainte de următorul paragraf cf. *Dogmatica. Manual pentru uzul seminarilor teologice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1958, p. 38.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 264. Textul, la fel și de la următoarele trei note, fac parte din capitolul 5. *Religia și știința* (pp. 37-43).

⁴⁵ În text apare scris *credinții* în loc de *credinței* cf. *Dogmatica* ..., p. 41.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 264.

⁴⁷ În text apare scris *Kapler* în loc de *Kepler*, așa cum este corect cf. *Dogmatica*..., p. 42.

⁴⁸ În text este scris cu litere mici (sic!).

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ În *Dogmatica*..., p. 42 apare scris 1. *Spiritul*..., și 2. *Religia*...

educatoarea omenirii, iar creștinismul este religia mântuirii de rău. Știința ne dă adevărul, iar religia ne învață să-l folosim bine”⁵¹;

- 7) „Pag. 44 – Religia și morala nu se mulțumesc să accepte realitatea, lumea și întâmplările așa cum sunt, – cum face știința – ci ele apreciază realitatea, în special viața omenească sub unghiul valorii, adică în perspectiva binelui și răului și mai ales în perspectiva axiologică, adică a lui «cum ar trebui să fie viața»”⁵²;
- 8) „Pag. 47 – ... nu prea s-au văzut oameni morali produși de un sistem de morală filozofică. Numai budismul, confucianismul și stoicismul au izbutit să creeze tipul «înțeleptului», însă și acestea numai atunci când s-au transformat în religii, adică atunci când au devenit populare”⁵³;
- 9) „Pag. 47/48⁵⁴ – Sub învelișul său ortodox, catolic sau protestant, creștinismul este pentru sute de milioane de făpturi omenești organul spiritual al marei perechi de aripi indispensabile pentru înălțarea omului, mai presus de el însuși, mai presus de viața târâtoare și de orizonturi mărginite, pentru a-l conduce prin răbdare, resemnare și speranță până la seninătate, pentru a-l ridica mai presus de cuvântare, curățire și bunătate, până la devotament și sacrificiu. Totdeauna și pretutindeni, de veacuri, îndată ce aceste aripi au lipsit sau au fost frânte, moravurile publice și private au căzut... Față de acest spectacol se poate prețui ceea ce a adus creștinismul în societățile noastre moderne: pudoarea, blândețea, onestitatea, credința și dreptatea pe care le-a insuflat. Nici rațiunea filozofică, nici cultura artistică și literară, nici chiar onoarea feudală militară și cavaleriească, niciun cod, nicio administrație, niciun guvern nu poate să aducă aceste servicii. Numai el ne poate opri în loc pe priporul fatal, ca să stăvilească alunecuşul pe nesimțite, prin care fără răgaz și cu toată greutatea caracteristică ei rasa noastră dă mereu înapoi. Bătrâna Evanghelie este și azi cel mai bun ajutor al instinctului social (Lectură din H. Taine, din «Revue des Deux Mondes»)»⁵⁵;
- 10) „Pag. 50 – Această afinitate între religie și artă este splendid caracterizată de Goethe astfel: «Oamenii sunt numai atât timp productivi în poezie și artă, cât sunt credincioși»”⁵⁶;
- 11) „Pag. 52 – Religia este un factor social, deoarece determină închegarea comunității omenești. [...] Un individ poate cuprinde diferite valori, pe cele mai multe din ele, dar legătura lor unificatoare va lipsi, atât timp cât valoarea religioasă nu li se adaugă... Valoarea religioasă domină întreaga serie a valorilor. Analiza de mai sus ne permite a stabili următoarea ierarhie a valorilor: 1) valoarea economică, 2) valoarea vitală, 3) valoarea juridică, 4) valoarea politică, 5) valoarea teoretică, 6) valoarea estetică, 7) valoarea morală, 8) valoarea religioasă”⁵⁷;

⁵¹ *Ibidem*, f. 264-264bis. Pentru a face distincția între fila 264 și următoarea, care, dintr-o eroare umană a fost numerotată tot 264, vom scrie, pentru a putea face diferența dintre cele două: fila 264 și fila 264bis. Aceste paragrafe sunt decupate de pe pagina 42 din *Dogmatica*, și sunt scoase din context lucrurile care nu conveneau din punct de vedere ideologic cenzorilor comuniști.

⁵² *Ibidem*, f. 264bis. Acest paragraf face parte din capitolul 6. *Religia și Morala* (p. 44), la fel și următoarele două de la paginile 47-48.

⁵³ *Ibidem*, f. 264bis. Paragraful face parte din *Concluzii* (p. 47).

⁵⁴ În text apare o greșeală: este vorba despre pagina 48 și nu de paginile 47-48 cf. *Dogmatica...*, p. 48.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 264bis. Acest fragment se află la finalul capitolului 6. *Religie și Morală*, și este dat spre lectură având ca titlu *Morală creștină* cf. *Dogmatica...*, p. 48.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 264bis. Pasajul se regăsește în capitolul 7. *Religia și Arta* cf. *Dogmatica...*, p. 50.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 264bis-265. Al doilea pasaj face parte din lucrarea lui Tudor Vianu, *Introducere în teoria valorilor*, cf. *Dogmatica...*, p. 52.

- 12) „Pag. 54 – În istorie întâlnim adevăruri și eforturi spre adevăr. Religia este și una și alta. Într-însa trebuie să respectăm pe educatoarea omenirii și să-i dăm locul cuvenit în viața sufletească. Religia trebuie să fie independentă. Adevărul ei are un caracter de eternitate”⁵⁸;
- 13) „Pag. 63 – După învățătura Bisericii, filozofia sau alte sisteme de gândire nu pot realiza armonia între oameni”⁵⁹;
- 14) „Pag. 80 – Este timpul să reînviem spiritul filozofiei creștine, așa cum a fost trasat de școala alexandrină și de marii Capadocieni. Ortodoxia are obligația să-și reveleze tezaurul său filozofic”⁶⁰;
- 15) „Pag. 89 – Biblia este cartea de căpetenie a creștinilor. Chiar necredincioșii o respectă. Sfânta Scriptură le-a susținut (creștinilor, n.n.) și speranța în dreptatea socială împotriva împilării. Cele mai multe din creațiile de cultură europeană stau sub semnul Sfintei Scripturi”⁶¹;
- 16) „Pag. 94 – Spiritul profetic religios are mari asemănări cu spiritul profetic revoluționar, pe care de altfel l-a și cultivat până la un oarecare punct. Profetul își ancorează viața sa în aceea a poporului și se transformă în vizionarul dreptății și fericirii poporului, pe care o traduce în acțiuni de denunțare a răului prezent și de zugrăvire a binelui viitor. Esența profetismului este divină-socială”⁶²;
- 17) „Pag. 157 – Scopul universului este omul. Acesta îl stăpânește prin cunoștință. Ar fi bine ca omul să nu uite că prin cunoaștere se ridică la perfecțiunea dumnezeiască. Omul trebuie să aibă cunoștințe armonice. Cunoașterea omenească trebuie să se împletească cu cea dumnezeiască”⁶³;
- 18) „Pag. 198 – Ereticii și necredincioșii au ridicat următoarele obiecții împotriva providenței”⁶⁴;
- 19) „Pag. 212 – Opera mântuirii religioase este realizarea binelui, adevărului și fericirii omului. Politicul să se inspire din ea”⁶⁵;
- 20) „Pag. 213⁶⁶ - Dacă înomenirea⁶⁷ lui Hristos a fost mai puțin contestată, dumnezeirea Sa⁶⁸ a fost atacată cu înverșunare înainte și acum”⁶⁹;

⁵⁸ *Ibidem*, f. 265. Fragmentul ales face parte din *Concluziile* la Argumentul istoric de la capitolele 8-12. *Dovezi raționale despre existența lui Dumnezeu* cf. *Dogmatica...*, p. 52.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 265. Propoziția se află în *Concluziile* la Argumentul teleologic de la capitolele 8-12. *Dovezi raționale despre existența lui Dumnezeu* cf. *Dogmatica...*, p. 63.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 265. Fraza este din *Concluziile* capitolului 16. *Concepții contrare învățăturii creștine (evoluționism, deism, panteism, existențialism)* cf. *Dogmatica...*, p. 80.

⁶¹ *Ibidem*, f. 265. Fragmentele sunt alese din *Concluziile* la capitolul 16. *Izvoarele revelației dumnezeiești. Sfânta Scriptură* cf. *Dogmatica...*, p. 89.

⁶² *Ibidem*, f. 265. Acest fragment este punctul 3 din *Concluziile* de la capitolele 17-18. *Criteriile revelației. Minunile și posibilitatea lor* cf. *Dogmatica...*, p. 94.

⁶³ *Ibidem*, f. 265. Pasajul se regăsește la punctul 1 al *Concluziilor* capitolului 32. *Dumnezeu Creatorul. Crearea lumii în general* cf. *Dogmatica...*, p. 157.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 265. Propoziția se găsește în capitolul 40. *Realitatea providenței. Providența și realitatea omului. Problema răului* cf. *Dogmatica...*, p. 198.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 265. Fraza se află în capitolul 42. *Pregătirea neamului omenesc spre a primi pe răscumpărătorul Iisus Hristos* cf. *Dogmatica...*, p. 212.

⁶⁶ În realitate fragmentul se află la paginile 213-214 din *Dogmatică*.

⁶⁷ În text apare eronat scris *omenirea* în loc de *înomenirea*, ceea ce este o colosală diferență de ordin dogmatic pe care cenzorii comuniști nu aveau capacitatea intelectuală să o priceapă.

⁶⁸ În text apare scris cu litere mici (sic!).

⁶⁹ *Ibidem*, f. 266. Propoziția a fost luată din capitolul 43. *Persoana lui Iisus Hristos. Dovezile despre dumnezeirea Mântuitorului Iisus Hristos, bazată pe învățăturile și actele Sale* cf. *Dogmatica...*, pp. 213-214.

- 21) „Pag. 237 – Biserica a fost persecutată de împărați, tocmai pentru că i-a denunțat și s-a unit cu poporul”⁷⁰;
- 22) „Pag. 257 – Sociologii au constatat că o societate se constituie pe temeiul unui mănunchi de convingeri, dintre care cea mai puternică este convingerea religioasă. Această arată că unitatea oamenilor o realizează credința care-i o forță în acțiune. Credința este cel mai puternic factor educativ în viața individului și a unui popor, căci educația ca și cultura trebuie să se repete cu fiecare om”⁷¹;
- 23) „Pag. 272 – Biserica este o instituție cu un aspect temporal⁷², istoric, pentru că își are un început, dar nu este un produs al istoriei ci ea însăși creează istoria... Era în care trăim noi este denumită era creștină, pentru că cele mai înalte valori spirituale sunt de origine creștină. Avem o cultură creștină, care este expresia celor mai înalte tendințe ale sufletului omenesc. Biserica luptă pentru cele mai nobile idealuri ale omenirii: idealul armoniei și al păcii. Sistemele filozofice pun adesea la temelia progresului tensiunea între ideologii, între sisteme, contradicția și distrugerea, iar mijloacele pe care unele dintre ele le recomandă nu sunt totdeauna acceptabile. Peste aceste concepții, Biserica învață că o singură luptă poartă să înobileze pe om: lupta cu păcatul. Aceasta aduce pacea și armonia între oameni⁷³. Creștinismul a predicat iubirea și mila iar nu ura și distrugerea”⁷⁴;
- 24) „Pag. 305 – Poporul nostru nici nu socotește că un nou născut se poate bucura de numele de om, decât atunci când este botezat. Până la Botez⁷⁵, pruncul nu este sărutat de nimeni, pentru că este socotit încă necurat. Numai după Botez⁷⁶ și după ce este îmbisericit și dat mamei în brațe, atunci se socotește om”⁷⁷;
- 25) „Pag. 335 – Cine nu este solidar cu înaintașii nu are nici răspunderea viitorului”⁷⁸;

CONCLUZII

Manualul de Dogmatică pentru seminariile teologice publicat la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, publicat în 1958, a fost adus în discuție de către cenzorii comuniști de la Direcția de Studii a Departamentului Cultelor și chiar de către Secretarul General al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru. Cele 25 de pasaje considerate a fi necorespunzătoare și care scăpaseră de la lectura manuscrisului Manualului de Dogmatică făcută de angajații Departamentului Cultelor, respectiv pr. Liviu Stan și diacon N. Nicolaescu, au fost aduse în discuție la finalul anului 1960.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 266. Textul se află în capitolul 47. *Opera de mântuire realizată de Domnul. Întreita demnitate a lui Hristos* cf. *Dogmatica...*, p. 237.

⁷¹ *Ibidem*, f. 266. Fragmentele fac parte din punctul 2 al *Concluziilor* din capitolul 51. *Condițiile mântuirii: credința și faptele bune* cf. *Dogmatica...*, p. 257.

⁷² În text apare scris greșit *temporar* în loc de *temporal*, așa cum apare în *Dogmatica...*, p. 272.

⁷³ Din text a fost eliminată continuarea propoziției: „căci urmările păcatului sunt distrugerile dintre oameni” cf. *Dogmatica...*, p. 272.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 266. Fragmentul face parte *Concluziile* capitolului 54. *Despre Sfânta Biserică* cf. *Dogmatica...*, p. 272.

⁷⁵ În text cuvântul este scris cu litere mici (sic!).

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 266. Fragmentul reprezintă *Concluziile* capitolului 61. *Taina Sfântului Botez* cf. *Dogmatica...*, p. 305.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 266. Acesta este punctul 3 din *Concluziile* de la capitolul 69. *Rugăciunea pentru morți. Combaterea învățăturii despre purgatoriu* cf. *Dogmatica...*, p. 335.

Propunerile făcute de persoana care a redactat Nota din 8 noiembrie 1960 a Direcției de Studii prevedeau ca tirajul de 3.000 de exemplare să fie reținut în depozit și/sau trimis la topit.

Însuși secretarul general al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru, s-a implicat în această problemă și a propus măsuri în acest sens. În Anexa II a referatului acestuia se află cele 25 de pasaje considerate de cenzorii comuniști de la Departamentul Cultelor a fi necorespunzătoare.

Cu excepția a două pasaje (nr. 9 și nr. 19) celelalte nu aduc atingere statului comunist, fiind exemple să sprijine enunțurile dogmatice sau chiar concluzii la acestea.

Nu ne-am propus să le analizăm cele 25 de pasaje „necorespunzătoare” în comparație cu ideologia atee comunistă, deși acest lucru ar fi extrem de interesant și din care s-ar putea naște un studiu separat.

Cert este că nu știm în ce măsură propunerile cenzorilor comuniști de la Departamentul Cultelor sunt valide, de vreme ce încă există în biblioteci și în anticariate exemplare ale *Manualului de Dogmatică pentru uzul seminariilor teologice* care au textul integral, nemo-dificat.

ABSTRACT

SILVIU-CONSTANTIN NEDELICU, *How the Dogmatics textbook for theological seminars was (not) censored (Bucharest, 1958)*

This study explains how the Dogmatics textbook was published in 1958 in Bucharest, at the Publishing House of the Biblical and Orthodox Mission Institute. The Department of Cults, through the Directorate of Studies, proposed the removal of certain passages considered non-compliant in 1960, two years after the first printing. According to the report prepared by Dumitru Dogaru, the general secretary of the Department of Cults, there were 25 “non-compliant” passages. One of the proposed solutions was to retain the Dogmatics textbook in the warehouse and to melt the others that were sent for sale.

KEYWORDS: *Dogmatics textbook, Department of Cults, Censorship, Romanian Orthodox Church, Patriarch Justinian*

973-0-04535-6; ISBN-13: 978-973-0-04535-2; *Folclor muzical nupțial*, vol.1, București, 2009, ISBN 978-973-0-06300-4, *carte pe CD*; *Sigismund Toduță și stilul liturgic de la Blaj*, Fundația „S. Toduță” – Editura Arpegione, Cluj-Napoca, 2011, ISBN 978-973-8329-83-6, 131p; *Izvoare bizantine în metamorfoze enesciene*, Editura Mușatinii, Suceava, 2011, ISBN 978-973-1974-82-8; *Contribuții la valorificarea tradiției muzicale din Banat și Transilvania*, Editura Muzicală, București, 2011, 222p; *Alexandru Voevidca, Folclor muzical din Bucovina, Ediție critică, catalog tipologic și antologie de Constanța Cristescu*, Suceava, Editura Lidana, vol. I/2015, vol. II/2017, vol. III/2019.

- ✂ **DANIEL, FLORIN CLAUDIU**, preot, doctor în teologie (Universitatea „Babeș-Bolyai”).
- ✂ **IGNAT, SANDA**, cercetător științific la Institutul Arhiva de Folclor a Academiei Române Cluj-Napoca; doctor în filologie.
- ✂ **IONESCU, RĂZVAN** (n. 2 noiembrie 1955), profesor universitar (Universitatea „Ovidius” din Constanța), doctor în teatrologie (cu teza intitulată *Valori ale sacrului de la ceremonial la transfigurare scenică – o contribuție restauratoare asupra întâietăților*), doctor în teologie (cu teza intitulată *Teologie și politică – tradiții, erori, detalii iconice, mărturii istorice și aspecte mai puțin cercetate în raportul dintre teologie și politică din perspectivă creștin-ortodoxă*), membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru fondator al *Asociației române de studii religioase (ARSR)*, membru al *Societății Internaționale pentru studiul Istoriei Retoricii (ISHR)*, și membru al *Societății Europene pentru studiul Științei și Teologiei (ESSSAT)*, cercetător la Institutul de Filozofie și Psihologie „Constantin Rădulescu Motru” al Academiei Române, este autor al mai multor volume publicate dintre care *Timpul omului din eternitatea Domnului – 33 de luminânde și o singură fereastră* (Nemira 2003), *Când sfinții mergeau la teatru – ecouri dintr-un altfel de Bizanț* (Curtea Veche 2007), *România și Julieta la fix – scrieri apocrife* (Curtea Veche 2007), *Un episcop uitat și cărțile lui – Dionisie Romano* (Kronart 2009), *Obiecte pierdute* (KronArt 2011).
- ✂ **MAXIMINIAN, MENUȚ**, scriitor, jurnalist, director al cotidianului *Răsunetul* din Bistrița.
- ✂ **MĂRUȚOIU, VICTOR CONSTANTIN**, doctor în teologie (Universitatea „Babeș-Bolyai”).
- ✂ **MIZGAN, ION ALEXANDRU**, (n. 2 august 1966), preot, licențiat al Facultății de Teologie din Cluj-Napoca, promoția 1993; între anii 1993-2005, duhovnic și cadru didactic al Facultății de Teologie Ortodoxă din Oradea; în anul universitar 1999-2000 – bursă de cercetare la „*College of the Resurrection*” din Mirfield (Anglia), colegiu afiliat la Universitatea din Leeds; în perioada 2005-2007, consilier cultural al Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Bihorului și Sălajului; din ianuarie 2007 numit preot slujitor la biserica Sf. Apostol Andrei din Oradea; din anul 2013 doctor în istorie la Universitatea din Oradea cu teza intitulată: *Cruciada a patra (1202-1204) și urmările ei în Imperiul bizantin și lumea românească*, sub conducerea științifică a Prof. Univ. Dr. Sever Dumitrașcu.
- ✂ **NEDELCU, SILVIU-CONSTANTIN** (n. 1987), bibliotecar la Biblioteca Academiei Române, în cadrul Serviciului Bibliografie Națională. Este licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București, specializarea *Teologie Ortodoxă Pastorală* (2011), al masteratului din cadrul aceleiași facultăți, specializarea *Istorie și Tradiție Creștină* (2013), și licențiat al Facultății de Litere a Universității din București, specializarea *Științe ale*

Informării și Documentării (2015). A urmat doctoratul în cadrul Facultății de Litere a Universității din București (2013-2018), iar în data de 12 noiembrie 2018 a susținut teza intitulată: *Revista „Glasul Bisericii”: studiu critic și indice bibliografic*. Este membru al *Asociației Bibliotecarilor din România (ABR)*, din anul 2015, și al *Asociației Române de Istorie a Presei (ARIP)*, din anul 2016. A publicat cartea intitulată *Cenzurarea presei ortodoxe în comunism* (Editura Eikon, 2019), și mai multe articole și studii de teologie și biblioteconomie cu privire la *bibliotecile din Imperiul Bizantin, bibliotecile Bisericii Ortodoxe Române, cenzura presei ortodoxe în timpul regimului comunist din România, viața și opera Sfântului Cuvios Dionisie Exiguul* ș.a.

- ✍ **NOJE, GABRIEL**, doctorand în teologie (Universitatea „Babeș-Bolyai”).
- ✍ **SILADI, PAUL**, lector universitar doctor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (Universitatea „Babeș-Bolyai”).

CUPRINS

THEOLOGICA

PAUL SILADI

Paul Evdokimov. O biografie.....5

SILVIU-CONSTANTIN NEDELICU

Cum (nu) a fost cenzurat Manualul de Dogmatică pentru Seminarile Teologice (București, 1958)12

FLORIN CLAUDIU DANIEL

Sfinte moaște sub lupa științei – Sfântul Nicolae din Mira Lichiei – 22

JURNAL

DAN CIACHIR

Pagini de jurnal (VIII) 33

EVOCĂRI

BORIS BUZILĂ

Oportunismul „gregar”, oportunismul „subtil”. Tendințe de adeziune și adaptare a clerului rus la revoluția bolșevică41

CONSTANȚA CRISTESCU

Tradiție muzicală la Biserica Ortodoxă de lemn din Băile Felix..... 45

STUDII

SANDA IGNAT

Un motiv din folclorul religios al Occidentului: diavolul pictând Răstignirea51